

MAIN APPROACHES TO THE GROUPING OF RURAL HYDROECOSYSTEMS OF CHERKASY REGION ОСНОВНІ ПІДХОДИ ДО ГРУПУВАННЯ ПОСЕЛЕНСЬКИХ ГІДРОЕКОСИСТЕМ ЧЕРКАСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Kyselov Iu.O. / Кисельов Ю.О.,
Shutak K.V. / Шутак К.В.

Уманський національний університет садівництва

Окреслено суть поняття «поселенська гідроекосистема». Схарактеризовано основні підходи до групування поселенських гідроекосистем. На матеріалах Черкаської області (Україна) наведено приклади груп поселенських гідроекосистем, сформованих на засадах басейнового та екістичного підходів. Відзначено, що обидва підходи є однаково коректними.

Поселенська гідроекосистема, річка, населений пункт, басейновий підхід, екістичний підхід, Черкаська область.

Вступ.

Поселенські гідроекосистеми являють собою поєднання всіх водних об'єктів (у тому числі природних і штучних, стічних і безстічних, поверхневих та підземних), гідротехнічних споруд і систем водопостачання, території та населення даного населеного пункту і його околиць. Теоретичні основи досліджень поселенських гідроекосистем, а також об'єктно-предметну сферу поселенської гідроекології – наукової дисципліни, покликаної їх вивчати, – висвітлено авторами в одній із попередніх публікацій [2].

Диференціація поселенських гідроекосистем певною мірою відповідає різноманіттю джерел водопостачання та розмірності населених пунктів. Зокрема, для сіл найбільш характерним є децентралізоване водопостачання (з криниць, свердловин тощо), містам властиве забезпечення водою з водозаборів на річках. Великі міста можуть характеризуватися наявністю кількох різних джерел водопостачання. Тому доречно виділяти гідроекосистеми сіл, селищ, малих, середніх, великих і найбільших міст. Міські поселенські гідроекосистеми автори пропонують називати урбогідроекосистемами [1].

Незалежно від рангу й розміру населеного пункту поселенська гідроекосистема характеризується цілісністю та завершеністю, зумовленою внутрішньою єдністю самого поселення й водночас дискретністю системи розселення.

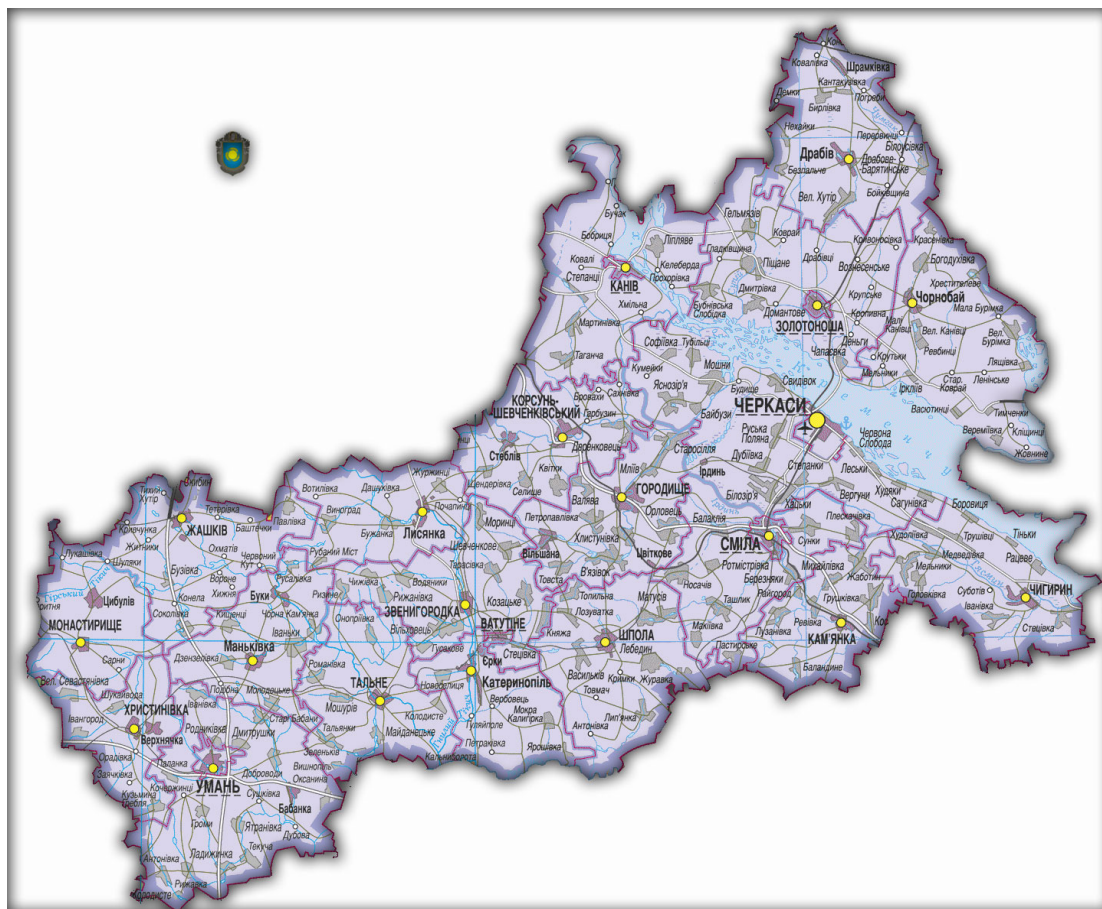
1. Басейновий підхід до групування поселенських гідроекосистем

На земній поверхні існує величезна кількість поселенських гідроекосистем, кожна з яких сформувалася навколо того чи іншого населеного пункту. Зрозуміло, що, відповідно до застосовуваного в системному підході правила спрощення, немає потреби у проведенні досліджень кожної поселенської гідроекосистеми окремо. Звідси випливає необхідність у групуванні вказаних систем на підставі певних характерних ознак.

Ми пропонуємо два основні підходи для проведення такого групування. З одного боку, може бути застосований басейновий підхід, згідно з яким поселенські гідроекосистеми об'єднуються за ознакою належності до басейну великої або середньої річки. У Черкаській області це – Дніпро, Рось, Тясмин,

можна виділити уманську урбогідроекосистему, бабанську та ладижинську системи з інтегрованими до них численними сільськими поселенськими гідроекосистемами (див. рис. 1).

Рис. 2. Картосхема Черкаської області

Із позицій такого підходу, який ми пропонуємо називати екістичним (екістика – наука про поселення), ми виділяємо групи поселенських гідроекосистем навколо міських населених пунктів (міст і селищ міського типу), а також тих сіл, що в минулому були районними центрами. Тобто, йдеться про 40 населених пунктів Черкащини. Структурна й функціональна єдність поселенських гідроекосистем досягається їхньою відповідністю системам розселення. Останні можуть характеризуватися, зокрема, інтегрованістю водопостачання.

Так, з Уманню агломераційними зв'язками поєднані села Гереженівка, Городецьке, Дмитрушки, Піківець, Родниківка та ін. Відповідно, й поселенські гідроекосистеми згаданих сільських поселень доречно розглядати в контексті уманської урбогідроекосистеми. Хоча не всі зазначені вище села стоять над Уманкою чи Кам'янкою (подібно до Умані), проте, ці річки є для них найближчими, й саме вони відіграють важливу роль у водопостачанні якщо не самих населених пунктів, то, принаймні, зон їхнього впливу (сільськогосподарських угідь тощо). Але найвизначнішим чинником, що інтегрує сільські поселенські гідроекосистеми навколо урбогідроекосистеми, є екологічний: розташовані в межах міста промислові підприємства й

виробництва забруднюють водні об'єкти (та інші компоненти ландшафту), в тому числі, в навколишніх населених пунктах, незалежно від належності місцевих водотоків до того чи іншого річкового басейну.

Окреме місце посідають населені пункти, через територію яких не протікає жоден водотік, і джерелом водопостачання яких є виключно підземні води. У таких поселеннях формуються автономні гідроекосистеми, функціонально не пов'язані з басейновими групами поселенських гідроекосистем. Прикладом може бути село Ропотуха Уманського району, яке одержує воду з джерела та свердловини.

Висновки.

Басейновий підхід до групування поселенських гідроекосистем можна трактувати також як природничо-географічний, оскільки основу його становить земна реальність, яка склалася ще до появи людини на планеті, – річки та їхні басейни. Натомість, екістичний підхід є суспільно-екологічним, позаяк акцент у ньому робиться на поселеннях і їхніх мешканцях – суспільному феномені, а також деяких екологічних наслідках господарювання, зумовлених так само людськими (суспільними) чинниками. Обидва підходи об'єднує те, що вони передбачають розгляд просторових відносин на земній поверхні незалежно від характеру конкретних об'єктів, які перебувають у центрі уваги дослідника, та закономірностей їхнього функціонування. Тому різнобічне вивчення поселенських гідроекосистем має яскраво виражений географічний зміст. При цьому наявність суспільної складової у структурі поселенських гідроекосистем і наголос на екологічних аспектах їхнього функціонування робить їх дослідження конструктивно-географічними.

Обидва підходи до групування поселенських гідроекосистем – басейновий і екістичний – ми вважаємо однаково коректними й такими, що доповнюють один одного, дозволяючи з різних позицій досліджувати особливості функціонування цих систем, характер антропогенного впливу та перспективи оптимізації їхнього екологічного стану.

Література:

1. Кисельов Ю.О., Шутак К.В. До проблеми формування наукових засад урбогідроекології. *Молодий вчений*, №7 (71). 2019. С. 10–13.
2. Кисельов Ю.О., Шутак К.В. Формування наукових засад досліджень поселенських гідроекосистем. *Norwegian Journal of development of the International Science*, v. 3, #39. 2020. С. 9–12.

The essence of the notion “settlement hydroecosystem” is described in the publication. Examples of groups of settlement hydroecosystems shaped on the ground of the basin and ekistics approaches are given at the materials taken from Cherkasy region (Ukraine). It is marked that both approaches are equally correct

Settlement hydroecosystem, river, settled place, basin approach, ekistics approach, Cherkasy region.